

ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І СУЧАСНА ОСВІТА

Журавель Д. Г.

Науковий керівник – канд. іст. наук, ст. викл. Ластовець Н. О.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

Освіта – система наукових і культурних цінностей, які формуються протягом життя людини. Одними із перших про це зазначали просвітники, найяскравішим представником яких в Україні вважають Григорія Сковороду, завдяки роботам якого можна оцінити актуальність ідей просвітництва сьогодні.

Ключові слова: просвітницькі ідеї Г. Сковорода, освіта, патріотизм, розум, праця.

Сучасна освіта України розвивається в умовах зміни пріоритетів, пошуку нових напрямків, можливостей впровадження найголовнішого для сучасної молоді – знань та вмінь. Втім у пошуках нового не варто забувати про педагогічну спадщину відомих педагогів та науковців, що працювали в Україні. Одним з них є Григорій Сковорода.

На думку О. Мельникової, сьогодні існує потреба «вивчення і творчого використання національного педагогічного досвіду в умовах соціально-культурних перетворень у сучасній Україні» [4, с. 165].

Г. Сковорода – представник XVIII століття, але його погляди проникнуті найкращими новаторськими ідеями європейських культурних традицій освітніх закладів. Можна впевнено зазначити, що метою його життя було пропагування освіченості серед усіх верств населення; він прагнув до здобуття ґрунтовних, глибоких знань та поширення їх серед людей.

Г. Сковорода, подорожуючи європейськими країнами, здобував знання в університетах, у яких зустрічався та мав змогу спілкуватися з ученими, слухав лекції філософів.

У педагогіці поняття освіти трактується як духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола [2, с. 241].

З філософської точки зору освіта характеризується, як процес збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури, мислення та діяльності, в основі якої повинно лежати культурне самовизначення людини. На думку В. Кременя, «освіта є могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил суспільства» [1, с. 15].

Відомо, що Сковорода мав палке бажання викладати в навчальному закладі, але не зміг пристосуватися до вимог, які висували до викладачів у Російській імперії. Тому він обирає шлях «мандрівної» педагогіки.

Філософ розглядав освіту не лише як засіб виховання людей, а як можливість проявити свою любов до Батьківщини, до інших. Він поважав чесність, працелюбність, ввічливість, вдячність батькам, учителям і благодійникам, був прибічником зневаги до життєвих спокус, негативно

ставився до речей матеріального світу, ігнорував «зовнішнє» пізнання й зосереджувався на самопізнанні. Його трактування освіти тісно пов'язується з мораллю, із здобуттям щастя. Бо щастя – це завжди конкретна особистісна подія. Саме освіта допомагає розкрити внутрішню людину, тобто її існування як сукупність доступних їй можливостей, розкриття вмінь та обдарувань.

Оскільки тогочасні погляди мали шалений вплив, але й відзначалися оригінальністю, то він обрав способом поширення своїх думок усну проповідь, письмові набутки та приклад власного життя. Так, у листі до Михайла Ковалинського він писав: «Немає години, не придатної для занять корисними науками, і хто помірно, але постійно вивчає предмети, корисні як у цьому, так і в майбутньому житті, тому навчання – не труд, а втіха. Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає учитись, хоча б зовні він і здавався бездіяльним... Тому коли не любити всією душею корисних наук, то всякий труд буде марним» [3, с. 220–221].

Повчальний характер та подальше використання у життя мали моральні правила, що укладав Г. Сковорода для своїх учнів. Серед них можна виділити наступні: найбільш небезпечний той ворог, який удає з себе твого друга; користуйся своїм щастям так, щоб нещастя не могло нашкодити тобі; будь-яке звеселяння повинне використовуватися тільки задля праці і заради насолоди спокоєм; поки ти не навчений, не соромся навчатися, навчайся постійно, прокидаючись і засинаючи. [6, с. 309–311].

Навчання у розумінні Г. Сковороди не мало обмежуватись періодом перебування у навчальному закладі чи читанням трактатів; навчання – постійне пізнання чогось нового.

Він не позбавляє освіти моралі, а серце розуму. Відтак завданням освіти стає практичне втілення знань, тобто перетворення їх на інструмент вдосконалення людського життя.

Важливим аспектом освіти людини Г. Сковорода вбачав ідею спорідненої праці. Щастя людини – у вільно обраній нею роботі відповідно до «спорідненості» з її власним серцем праці. Фахове покликання конкретної людини, на думку філософа, має набути утаємниченого характеру, що передбачає процес її єднання з Богом. Бо, як повчав Сковорода, «немає нічого солодшого для людини і немає потрібнішого для людини, ніж щастя; немає і легшого від нього. Дяка блаженному Богу! Царство Боже всередині нас. Щастя в серці, серце в любові, любов же в законі Вічного» [5].

Отже, ідеї Сковороди не втрачають своєї актуальності й в сучасному світі, їх можна використовувати у сьогоденних освітніх процесах, бо людина змінюється через системні освітні практики, які спроможні розширити сферу раціонального на базі самопізнання та любові до себе. Серце, на його думку, інструмент посилення розуму. Важливим наслідком залучення саме серця стане подолання страху перед невідомим та ненависті до «іншого».

Література

1. Вища освіта в Україні: Навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін.; за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів в 2-х т. Т.2. – К.: Вид-во «Наукова думка». – 1973 – 575 с.
4. Мельникова О.М. Г. Сковорода і В. Каразін: два погляди на проблему освіти // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2017. – Вип. 2 (41). – С. 165-168
5. Сковорода Г. (2014) Вхідні двері до християнської доброчесності. / Філософська думка. № 5. – С. 7–10
6. Сочинения Григория Саввича Сковороды, собранные и редактированные проф. Д.И. Багалеем. Юбилейное издание (1794 – 1894 год). – Х. Типография Губернского Правления, 1894 – 352 с.